

- ознайомлюють населення з правилами безпеки; інформують щодо правил мінної безпеки, нагадують про важливість дотримання дітьми правил безпечної поведінки під час повітряної тривоги в бомбосховищах і вдома;
- сприяють фіксації всіх скоєних російськими військовими злочинів: вбивств, каліцтв, жорстокого поводження. Невіддільною складовою цього процесу є формування довіри та донесення до громадян потреби звертатися до правоохоронних органів із заявами й доказами скоєних злочинів, зокрема через інтернет і телефонний зв'язок;
- збільшують зусилля щодо фіксації злочинів сексуального характеру, зокрема проти дітей. Більшість із них залишаються латентними і вкрай мало фіксуються правоохоронними органами;
- максимально використовують міжнародні канали для моніторингу стану дітей, які були депортовані до росії, документують скоєні проти них злочини. Сприяють більшому залученню міжнародних організацій і волонтерських спільнот до процесу повернення додому українських дітей;
- проводять інформаційно-роз'яснювальні розмови з дітьми щодо правил безпеки в інтернеті та наявних схем вербування / втягування підлітків у війну (передання розвідувальних даних, участь в агітації тощо).

Діти України пережили 400 днів насильства, травм, втрат, руйнування та вимушеного переміщення з початку війни в лютому 2022 року. У мільйонів дітей були вкрадені святкування днів народження, шкільні спогади, час з друзями та родиною. Вони втратили домівки, школи та дитячі майданчики. Через війну в багатьох українських дітей тепер дорослі очі, але досвід, життя і майбутнє кожної української дитини — безцінні. Тому психологам, педагогам і батькам прийдеться плідно працювати, щоби повернути посмішки в дитячі очі.

(Одержано 12.03.2023)

УДК 159.9

Сергій Сергійович БАНДУРКА,

доктор філософії, докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4826-5799>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна, яку 24 лютого 2022 р. Російська Федерація розв'язала проти України, спричинила раптові зміни в житті українського суспільства. Дослідники відмічають цілу низку наслідків травмуючого впливу повномасштабного російського вторгнення для психічного здоров'я населення країни: тривогу за життя дітей та близьких, власне життя; депресії, поширення деструктивних емоційних станів [2,9]. Для людей, що зазнали

втрата або травмування, особливу небезпеку становлять гострі стресові реакції, патологічний перебіг горювання. Деструктивний вплив надмірних або патологічних емоційних реакцій на події війни виявляється як у безпосередніх та короткострокових розладах ментального здоров'я, що можуть бути відносно легко ідентифіковані та куповані, так і у формуванні віддалених наслідків, до яких значно складніше застосувати діагностику й лікування [9, с.89].

Психологічної допомоги потребують різноманітні вразливі верстви населення, такі як військовослужбовці, співробітники Національної поліції, співробітники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, медичні працівники, внутрішньо переміщені особи, (зокрема й ті, хто виїхав з окупованих територій); особи, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією, ті, хто пережив втрату близької людини, та інші категорії [5].

Психологічна допомога визначається наступним чином: це діяльність, спрямована на професійну допомогу особі, яка має ризик розвитку розладів психіки та поведінки, сприяння особі у психосоціальної адаптації до зміненої життєвої ситуації, осмисленні її досвіду, розширенні самоусвідомлення та можливостей самореалізації, а також допомогу з метою розв'язання психологічних проблем, зумовлених складними життєвими обставинами, кризовим станом, надзвичайною ситуацією та/або катастрофою, воєнними діями [7].

Слід підкреслити, що Стаття 3 Конституції України прямо вказує на те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [4].

За ініціативою Першої леді України Олени Зеленської започаткована Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, мета якої – створити власну, українську модель системи психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, яка вбере найкращі світові й вітчизняні практики; побудувати ефективну систему якісних і доступних послуг із психічного здоров'я.

В Україні вже існує потужна нормативно-правова база, яка регулює надання психологічної допомоги деяким верствам населення. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 затверджено «Порядок та умови надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Психологічна реабілітація учасників бойових дій також регулюється цілою низкою нормативно-правових документів [3,с.39].

Надання психологічної допомоги в системі МВС врегульовано наказами: Наказ № 179 від 09.03.2021 «Про затвердження Порядку

психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України» та Наказ № 88 від 06.02.2019 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських», Наказ № 747 від 31.08.2017 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій».

Організація надання екстреної психологічної допомоги постраждалим в осередку лиха, регламентується Законом України "Про правові засади цивільного захисту". Так, у ст. 5 вказано на обов'язок захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, надання невідкладної психологічної, медичної та іншої допомоги постраждалим. Ст. 13 Закону конкретизувала це положення, вказуючи на необхідність запобігання або зменшення ступеня негативного психологічного впливу на населення та своєчасного надання ефективної психологічної допомоги [6, с.34].

Однак варто підкреслити, що за виключенням ситуацій екстреної психологічної допомоги, правове забезпечення надання психологічної допомоги цивільному населенню України є недостатнім. Психологічну допомогу цивільному населенню, яке постраждало від війни, надають переважно психологи-волонтери, які створюють різноманітні громадські об'єднання та асоціації. Переважна більшість з них має високу професійну кваліфікацію, додаткову психотерапевтичну освіту, яка здобута в різних напрямках немедичної моделі психотерапії (гештальттерапії, психодрами, когнітивно-поведінкової терапії та ін.), володіє травмо-сфокусованими методами надання психологічної допомоги. Але їх діяльність в сфері психологічної допомоги постраждалому населенню регулюється лише професійною етикою (Етичним кодексом психолога) та моральними цінностями, які панують у відповідних об'єднаннях та асоціаціях. Наразі в нашій державі відсутній закон, який би регламентував правові та організаційні засади забезпечення громадян психологічною допомогою, хоча сьогодні проблема збереження психологічного і психічного здоров'я населення загострюється. [1, с.2]. Наказ № 199 від 15.04.2008 Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу є застарілим та не відповідає сучасним стандартам та методам психологічної допомоги.

Проект Закону України «Про надання психологічної допомоги населенню» знаходиться в стадії розробки та обговорення. Прийняття цього Закону є необхідним, оскільки він регламентує правові та організаційні засади забезпечення громадян психологічною допомогою, регулює суспільні відносини у сфері надання психологічних послуг; встановлює обов'язки органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадських організацій з надання психологічної допомоги.

Список бібліографічних посилань:

1. Барко В. І. Психологічно-правові засади розроблення Проекту Закону України «Про надання психологічної допомоги населенню». *Вісник НАПН України*. 2019. 1(1). С. 1-15
2. Бірюкова М., Руценко І., Ляшенко Н., Григор'єва С. Біженці і внутрішньо-переміщені особи російсько-української війни: соціальні характеристики й практики. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. Том 25. № 6. С. 143-156.
3. Блінов О., Сластьоненко О. Нормативно-правове забезпечення та удосконалення фінансування психологічної реабілітації комбатантів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. № 5. С. 39-43
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 року. Хаків : Одиссей, 2011. 56 с.
5. Кришталь М. А., Пасинчук К. А. Деякі аспекти державного регулювання надання психологічної допомоги громадянам, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України. *Правовий дискурс*. 12.10.22. С.94-96
6. Оніщенко Н. Визначення та обґрунтування функціональних обов'язків, що покладаються на фахівця-психолога, у межах організації та надання екстреної психологічної допомоги в осередку надзвичайної ситуації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 2. С.31-35
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. N 1338 «Порядок та умови надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-nadannya-bezoplatnoyi-psihologichnoyi-dopomogi-osobam-s1338-291122>
8. Про правові засади цивільного захисту : Закон України від 24 червня 2004 року №1859–IV III (зі змінами та доповненнями станом на 17.05.2012 р.) . *Відом. Верховної Ради України*. 2004. 25 с.
9. Слюсаревський М.М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді *Вісник НАПН України*, 2022, 4(1) С.85-92

(Одержано 21.03.2023)